

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

4258

281.6

R-19

1859

my. w7

2010

10008

281.6
R-19

23
23

ՔԱՆԻ ՄԲ ԽՕՍՔ

ԱՅՆ

ՀԱՒԵՍՏԻՔ ՄԻԵՍՆԵԿԸՆ ՀԱՒԵՏՈՅ
ՍԿՕՂԸՆՑ

ԸՍՈՒԱԾ ԳՐՈՒԱԾ ՔԻՆ ՎՐԱՅ

Ջ Ո Ր

ՇԱՐԱԴՐԵՍՑ

Մ. Գ. Տ.

Ջ Մ Ի Ի Ռ Ն Ի Ա

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ԵՂԲԱՐՑ ՏԵՏԵԵԱՆ

281.6
R-19

ՄԵԶԻԿԻ ՆՊԱԿԻԿԻ ԹԻՒԼ 50

1859

11015

2298
40

Յ Ա Ռ Ա Ջ Ա Բ Ա Ն

Երկրիս վրայ մարդկային սեռին առաջին պարտքերէն մէկն ալ իւր ձերկայ Հայրենիքը պատուել, օրինաւոր Ազգը սիրել, և անոր սեփական իրաւունքները կերպով մը պաշտպանել ըլլալ՝ չիկրնար մէկը սւրանալ, վասն զի Ստուածային և բնական օրէնքները անդբդուելի պարտք մը դրած են անոր վրայ :

Ինչպէս որ Բ. բելոնի բաժանմանէ հետէ ամէն ազգ և ուռ հասարակ բոլոր մարդիկ այս պարտաւորութիւննին ճանչցեր, ընդուներ, և բազում գործերով ալ ցուցուցած են, որով յայտ է թէ՛ ուրիցէ մէկը երբ այս պարտաւորութիւնէ կը զլանայ՝ յիշեալ երկու կողմէն ալ սահմանուած օրէնքը անարգելով, այն օրէնսդիրներուն դիմացը սոսկալի պատասխանատուութեան մը տակ կը մնայ, և ընդհանուր աշխարհի առջև Հայրենատեաց և Ազգատեացի վառ անունները կ'ըստանայ :

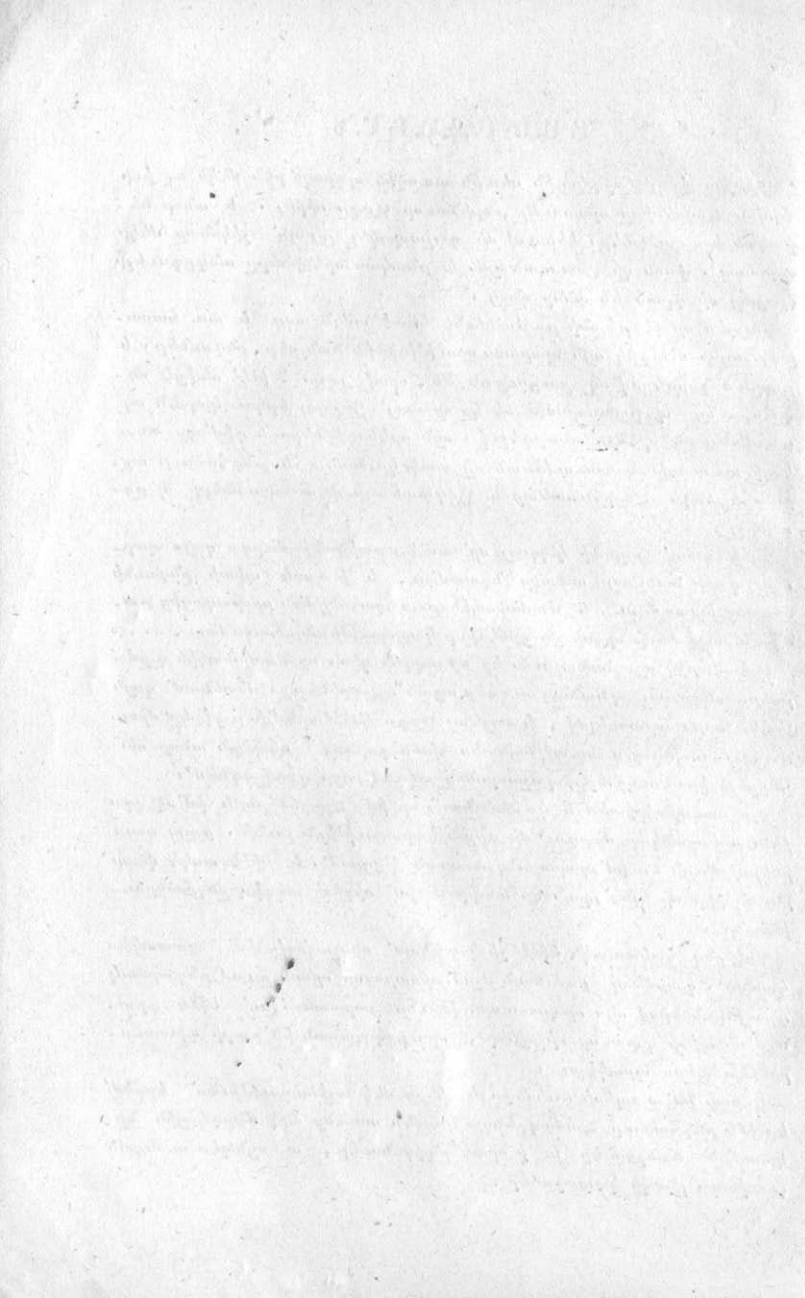
Նաև ասով յայտնի կ'ըլլայ որ՝ ամէն քոտիճանի մարդս զայս պարտքը պիտի ճանչնայ առանց նկատման, և ՚ի սրտէ պիտի ընդունի առանց խոտորելու, և ժամանակին ըստ պահանջման պարագայից բռնի և արգեամբ պիտի ցուցնէ իւր կարողութեանը համեմատ :

Ահաւասիկ այս ճանաչումն էր որ ալդեց զիս, որ ժամանակին դժբարդ անցքերու պատճառաւ հեռացած՝ Հայրենեաց մօտենամ զայն ՚ի հեռուստ պատուելով, վշտացեալ Ազգս միտթարեմ իւր գիրկը մտնելով, և ինչպէս առաջ նոյնպէս հիմա գործով՝ այսինքն անոր անհերքելի իրաւունքները պաշտպանող ազգակցացս գրով օգնեմ :

Եւ սակայն գիտեմ և կը ճանչնամ որ իմ Հայրենիքս և իմ Ազգս քնձի պէս անկար մարդու մը գրչին կարօտութիւն չունի, բայց զայս ընելով միայն ես իմ պարտքս կատարած կ'ըլլամ, և եթէ ասկէ փոքր ինչ բարիք մը ելնէ՝ զայն կը նուիրեմ իմ սիրելի ազգիս ընդհանրութեանը :

Իսկ ընդ հակառակն եթէ չի կարենամ այոջափովս իմ նպատակիս հասնիլ, դարձեալ յամենայն ժամ պատրաստ պիտի ըլլամ ընդարձակ գրութիւններով այս պարտաւորութիւնս յարտեւելու՝ եթէ գրանեմ այնպիսի զօրաւոր միջոցներ, որոնք կարենան իմ բարի գիտաւորութիւններս պսակելու :

Ուստի իմ այոյպիտի եռանդս և փոքր մէկ աշխատութիւնս՝ երանիք էր թէ ընդհանուր Համազգեացս կողմէն առանց մէկ մարդկային նըկատման՝ ճանչցուէր և ՚ի սրտէ ընդունուէր, ու այնպէս ունեցած փափագս լիւս լի կատարուէր :

ՔԸՆԻ ՄՐ ԻՕՍԻՔ

ՀԱՒԱՍՏԻՔ ՄՐԱՄՆԱԿԱՆ ՀԱՒԱՏՈՅ ՍԿԶԲԱՆՑ

ՔՍՈՒԱԾ ԳՐՈՒԱԾՔԻՆ ՎՐԱՅ

ԻՄԱՍՏՆՈՑ առակը և փիլիսոփաներն մեզ կը խրատեն թէ — Յայտնի անիրաւութեան մը դէմ լուռ կենալը մեծ վատուի մ' է Ղշմարտութիւն մը ծածկելը դիւական հնարք մ' է

Արդ՝ այս օգտակար խրատներուն հետեւած՝ կը պարտաւորիմ՝ այս օրերս եղած յայտնի մէկ անիրաւութեան մը դէմ խօսելու, և անոր բուն իսկ էութիւնը ծանօթ եղածին չափ երեւան հանելու :

Ինչպէս շատերուն յայտնի է, անցեալները Հրապարակագրական Հայ բրոքականտացի (Քօլէճցի) Տ. Ներսէս քահանայի հեղինակութիւնը « Հասարիչ Ֆիսանական հասարոյ սկիւն » անուամբ գրութեան մէկ փոքր մասը հրատարակուեցաւ, զոր Սասիս լրագիրը 343^ր թուոյն մէջ զայն ծանուցած էր՝ իբրև Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ ուղափառութիւնը պաշտպանող :

Ուստի այն ատենէն ՚ի վեր կը դիտէի թէ յիշեալ քահանան այս հրատարակութիւնը ընելէն

վերջը ի նչ կերպ ընթացքի մը պիտի հետեւէր , կամ թէ ի նչ ճամբաներով ինքզինքը պիտի ազատէր իր գլխաւորացը բռնութենէ :

Վասն զի ըստ Ռօբբականտայի ներկայ անարգ սահմանադրութեանը՝ չէր կրնար ըլլալ որ ինքը պապական քահանայ , և այնպիսի դպրոցի աշակերտ մը՝ նոյն ճամբով և նոյն ընթացքով իւր դիտաւորութիւնը առաջ տանէր :

Եւ դարձեալ անկարելի էր ներկայ վիճակովը զայն գլուխ հանելու՝ քանի որ տասնը հինգ տարիէ ՚ի վեր Վ . Հասունեանին հետ (մասնաւոր բանի մը համար) զայրացեալ ատելութիւննին չէր մարած :

Ըստ համար Տ . Ներսէսը հարկադրեալ էր՝ կամ իրենցմէ բոլորովին հեռանալու , և կամ հոգևորապէս իւր պատիժը կրելու , ու յետոյ Ֆիլաներով գրուածքը յետս կոչելու , և այնպէս այնքան տարիներէ ՚ի վեր կորսնցուցած Ակեղեցական իշխանութիւններն այս պատճառաւ ամբողջ ընդունելու . . . :

Ինչպէս որ ըրած այս նախատեսութիւններս քիչ ժամանակի մէջ կատարուեցան հետեւեալ կերպերով :

Այսինքն աս գրուածքը երբ Վ . Հասունեանին ձեռքը կանցնի՝ անմիջապէս քանի մը Ակեղեցական ասոր-ածաբան անձանց ներկայութեամբը ժողովք մը կը կազմէ , և Տ . Ներսէսը երեք անգամ հոն կը հրաւիրէ , որպէս զի անոր վրայօք բացատրութիւններ տայ : Սակայն Տ . Ներսէս առանց ժողովքին ներկայանալու՝ առաջին և եր-

կրորդ հրահանգներուն գոհացուցիչ պատասխան
որ չտալուն, երրորդ անգամուն կը բռնադատեն
զինքը՝ որ կամ իր գրուածքը յետս կոչէ, և կամ
հրապարակաւ պիտի նզովեն զան :

Ասոր վրայ (երկիւղէն) իւր ձեռնագրովը եր-
կու տող գրուած մը կը ներկայացնէ իրենց , (որ
Մասիս լրագրոյն 355 թուոյն մէջ յայտարարած
էր) որպէս զի անով քիչ մը բարկութիւննին
իջնայ : Բայց անով ալ գոհ չլլալով՝ Նոյեմբեր
30 կիրակի օրը բոլոր Հռոմէացեալ Հայ Եկե-
ղեցեաց մէջ նոյն գրութիւնը կոնդակաւ մը կը
բանագրեն , որով Տ. Ներսէսը Եկեղեցական
պաշտամունքներէ բոլորովին զրկուած , պանդոկի
մը մէջ փակուելու կը պարտաւորի :

Քանի մը օրէն Ս. Պօռէ լատին քահանան մէջ
կը մտնէ և բազում յորշորանօք կը համոզէ զՏ.
Ներսէսը , որ աս գործած ամենամեծ սխալմունքը
յետս կոչէ ան գաշամբ՝ որով Վ. Հասունեանը
իրեն հետ հաշտուի , և նորանոր իւր ունեցած
քահանայական պաշտամունքները կատարելու
արտօնութիւնը շնորհէ :

Աւրախութեամբ կ'ընդունի Պ. Հասունեանը
աս պայմանները՝ տեսնելով Ս. Պօռէին ձեռքով
յետս կոչման թուղթը , և անմիջապէս ստացա-
ծէն աւելի Հոգևոր իշխանութիւններ կը շնոր-
հէ իրեն , և ան յետս կոչման թուղթը բոլոր
Հռոմէական Եկեղեցեաց գաներուն վրայ փակ-
ցնել կու տայ . ինչպէս որ օրինակը Վեկտեմ-
բեր 6 Ս. ԺճՈւայը Կաթապիս տաճկերէն լրագրոյն մի-
ջոցաւը Հայերէն լեզուաւ հրատարակուած տես-
նուեցաւ . . . :

Ուստի աս դործին ներկայ եղելութիւնը այս-
չափ նկարագրելէս ետքը , հիմա անցեալին մէջ
ուներցած վիճակը քննենք :

Այկէ քսան տարի առաջ յիշեալ քահանան
աս գրութեան ձեռք զարկեր էր ան ատենները
որ Ալալաթիոյ Յիսուս Փրկիչ Եկեղեցւոյն դըպ-
րոցին վրակեցուն էր (ինչպէս ես ալ նոյն միջո-
ցին ան դըպրոցին աշակերտներէն մէկն էի) : Քանի
մը տարի ետքը աւարտելով՝ տպագրուէ հրամանը
ստանալու համար Գ . Սարուշեանին ներկայա-
ցուց , (որ ան ժամանակ Հռոմէացեալ Հայոց
գլխաւորն էր) : Սակայն ինք ծեր և տկար անձ
մը ըլլալով՝ անոր քննութիւնը իւր փոխանոր-
դին յանձնեց՝ որ էր Գ . Հասունեանը : Կ' առ-
նու աս գրուածքը Գ . Հասունեանը , և ժամա-
նակ մը իւր քովը պահելէն ետքը՝ ետ կը դար-
ձունէ անոր տպագրութիւնը արգիլելով :

Նոյն ատեն Տ . Աերսէսը լուսահոգի Տիւզեան
Յոկոբ Չէլէպիին օգնութեանը կը դիմէ , որով
լուսահոգին ան գրուածքը պաշտպանելով կը
քաջալերէ զինքը , և միանգամայն զան Վենետ-
կոյ Սիսիթարեանց վանքը տպագրել տալու կ' ա-
ռաջարկէ , անոր ծախքը և ամէն պատասխանա-
տուութիւնը իւր վրան առած : Եւ սակայն ան
չեմ գիտեր թէ ինչ պատճառաւ նոյն ատեն
չի կրցաւ աս բանը 'ի դործ դնելու , միայն այս-
չափս կրնամ երեւակայել որ՝ ան ժամանակները
Հռոմէացեսլ Հայոց մէջ ցաւալի փոփոխու-
թիւններ վըայ գալով , այսինքն՝ Գ . Հասունեանը
(ընդդէմ ազգային իրաւանց) , ընթացքով մը

Միայն այսքան կրնամ ըսել թէ՛ որ մը Պէյօղ-
լուն փողոցի մը մէջ Վ. Հասունեանին կողմէն
խրկուած քահանային մէկը, (որ հազիւ թէ
սուրբ անմահ պատարագէն նոր էր աւարտած),
Տ. Ներսէս քահանային հանդիպելով՝ առանց
բարեւելու այսպէս կը պօռար « Ո՛ւնօրէն ան-
հրնազանդ, ի նչպէս կը յանդգնիս դու նախա-
դահին հրամանին դէմ պատարագելու . . . կամ
չ՞ պիտի հատուցանես այս ինչ գումարը »

Այս հրապարակաւ եղած պարի մէկ եղելու
թենէ յայտնի կիմացուի թէ՛ երկու կողման ա-
տելութեան սասակութիւնը մինչև որ ծայրը
հասեր էր . . . :

Արդ քանի մը տարի մէկ մէկու հետ աս կեր-
պով վարուեւէն ետքը, Տ. ներսէս յանկարծ և
երկայն ժամանակ աներևութացաւ, որ լսած-
նուս՝ Առնտրա, Վիէննա, Փարիզ, Վենետիկ,
և մինչև Ամերիկա ճամբորդութիւն ըրեր, և
բազում անցք գլխէն անցեր է, ինչպէս կը պատ-
մեն ճանապարհորդակիցք :

Վերջապէս անցեալ տարուան սկիզբները դար-
ձաւ Վ. Պօլիս աշխարհականի զգեստով. բայց
նոյնպէս ոչ ինքը Վ. Հասունեանին գնաց և ոչ
Վ. Հասունեանը զինքը ընդունեց, աս պատ-
ճառաւ սկսաւ նիւթապէս չբաւորել, և իր հե-
տը բերած չնչին վաճառքները ծախելով ինքզին-
քը ժամանակ մը կը մատակարարէր :

Ահաւասիկ աս անորոշ վիճակին մէջ կերելի
թէ՛ յանկարծ միտքը ինկաւ վերոյիշեալ գրուած-
քը տպագրութեամբ ՚ի լոյս հանելու՝ ան դիտ-

ժամը որ ինքդինքը Հայաստանեայց սուրբ Եկեղեցւոյ պաշտպան ցուցնելով՝ (Սխիթարեանց պէս) Հայոց ազգին ծոցէն բուսական գումար մ' ալ ինքը յափշտակէ

Սակայն աս անգամ անբախդ ժամանակի մը հանդիպեցաւ, որով չիգտաւ ազգիս բովանդակութեանը մէջէն այնպիսի միամիտ պաշտպաններ, չիկրցաւ ստանալ անխնայ նուէր ընողներ, իւր գրուածքը Հայ հասարակութեան մէջէն հազարաւորներով գնողներ չի կրցաւ գտնել: Ուստի ասանցմով յայտ է թէ՛ կամայ և ակամայ ստիպուեցաւ իւր կեղծ միտքը դուրս պոռտկալու, և անով ինչպիսի անձ մը ըլլալը՝ աշխարհի լուսաւորեալ մարդկանց յայտնելու

Երդ՝ աս ստոյգ անցքերը պատմելէս ետքը՝ տու հասարակ կրնանք յայտնի երևակայել թէ՛ Ք. Հասունեանին այս ըրած բռնութիւնը աւելի Տ. Ներսէսին վրայ ունեցած սխալսլուծեանը փոխարէն նախատինք մը տալու մտօք էր, չէ թէ գրուածքին ուղիղ կամ սխալ ըլլալուն համար :

Սասն զի ինչպէս վերը ցուցուցի, Ք. Հասունեանը առաջուրնէ գիտեր և տեսեր էր, և կարծեմ քանի մը պատուաւոր անձանցմէ ալ մասնաւոր նամակներ ընդունէր էր. որոնք անոր հրատարակուիլը կը պահանջէին: Բայց թէ ինչո՞ւ ան ատեն հրաման չի տուաւ, և կամ չուզէց տալ, 1856ին տպուած վեր «Ղուսաւորեալ Ղար» կոչուած Տետրակը սէրիգբէն մինչև վերջը ուշադրութեամբ կարդացողը կրնայ իմանալ:

Մինչև ատո գրածներէս բաւական հասկցուեցաւ որ երկու կողման ըսածն ալ մէկ մէկ անձնական նորատակաւ մ' էր , որոնք անշուշտ հասան իրենց նպատակին :

Այսինքն՝ մէկը շահասիրական ոգւով ճամբայ ելած էր , և իրօք յայնկոյս չեղաւ նէ՝ ՚ի հարկէ յայնկոյս շահեցաւ՝ իւր կորսնցուցած իշխանութիւնները ձեռք բերելով . նոյնպէս միւսը վերէժննդ իր ըլլալու մտօք այս պարագան ձեռք տռած անմիջապէս նզովեց անոր գրուածքը իբրև հերեպիսական , և զինքն ալ հրապարակաւ (Հողեօրայէս) պատժեց իբրև Հերեպիսու : (1)

Արդ կրնայ արդեօք մէկը այս մեր ցուցուցած բաներուն անհիմ է , շինծու է , երազ է , կարծիք մ' է ըսելու , երբ կրտեսնէ տասնը հինգ տարուան ռիւերիմ ասեղեակները յանկարծ մէկ մէկու հետ հոշտուած՝ մէկը առջօխութեամբ ձակատը կը համբուրէ , իսկ միւսը ձեռքը :

Արդեօք կուոյն բուն պատճառները անհետացաւ , ոչ . այսքան տարուան դատերնին լմնցաւ , վճռուեցաւ , ոչ : Արդեօք Տ . Ներսէս ժղպվրդէն հաւաքած ստակը ամբողջ վճառեց ,

(1) Այս տեղ ազգէկ մտք տուէր , ս համագրի եղբարք , 1852/ին Կ . Պօլիս (Լեւօնից) տպուած « Վենետիկու սուրբ Ղազարու Միթթարեանը » ըստւած և բարբ աշխարհի առջև նզովուած ան լտաւրէն չարամտականը , անոր բնթայքը , դատը , հետեւութիւնները , և անոր հեղինակօցը արձակ համարձակ քողբիս մէջ շօնելին , և առանց մէկ փոքր պատժոյ մը արժանացած մեծ պաշտօններու հասնելնին , և հիմա աս գրուածքին վրայ եղած դատաստանին , կերպին , և անոր հեղինակին դէմ եղած բանութիւններուս հէր հովեմբէր և անոր յարմար դատեր :

նայնպէս ոչ արդ աս ինչ համբոյններ են . . . ոչ ,
 մէկը իւր փափազած երեսուն դահեկանի խոստ-
 մանքը լսեց և ընդունեց , իսկ միւսին վրիժա-
 առութիւնը կատարուեցաւ՝ անոր երեսը աներև-
 ութաբար ապտակներն իջեցնելով :

Սակայն դու , ո՞վ քահանայ Աստուծոյ բարձ-
 րելոյ , իրաւի քու շինծու Ֆրանկերովք մաս մը ա-
 նիրաւ մարդկանց առջին արդարացար , բայց ոչ
 Աստուծոյ արդար և ահեղ դատաստանին դի-
 մաց : Այնչափ ատեն ճանչցած , ընդունած և
 հրապարակաւ քարոզած՝ Հասարակ Միասնական
 Հասարակ սկիզբանց ճշմարտութիւնը անիծեալ շահու-
 մը համար ասպիճանիդ սրբո-լի-նը և խղճիդ պարասո-
 բո-լի-նները՝ ոտքի տակ առած ուրացար , նզովե-
 ցիր , հերքեցիր . բայց զայն 'ի սրտէ կ' ընդունի
 և կը դաւանի Քրիստոսի ընդհանուր կաթուղի-
 կէ և առաքելական Եկեղեցին : Իսկ մարդահա-
 ճութեամբ ուսեալ՝ Հռոմէական Եկեղեցին Ֆ-
 թայն ճշմարիտ Քրիստոսի Եկեղեցի կոչեցիր , իսկ առա-
 քեալք և ընդհանուր տիեզերական սուրբ ժո-
 ղովք , և զանոնք դու մարող Աստուածարեալ
 սուրբ Հորք հաստատութեամբ վճռեցին զայն
 մասն Եկեղեցի Քրիստոսի :

Ինքըզինքդ դժբախդ կը սեպես միայն Հո-
 ղեական վարդապետութիւնէ խորրելո- , և անոր Ֆո-լի-նէ
 Բաթմո-ելո- , սակայն այն մեծ դժբախդութիւնը
 ամենեւին չես յիշեր թէ՛ այսպիսի անարգ ըն-
 թացքով մը բուն Քրիստոսի Տեառն մերոյ քա-
 րոզած ճշմարիտ փրկարար վարդապետութենէ բո-
 լորովին խոտորեցար , և անոր անտեսանելի միու-

Թենէ բաժնուեցար :

Վերջապէս դու և ես « հաստատութեամբ որոշած ենք որ՝ իբրև ճշմարիտ հաւատացեալ, ու Քրիստոսի Տեառն մերոյ ծառայք՝ այս կաթողիկէ ուղափառ հաւատքին մէջ ապրինք և նոյնը մինչև վերջի շունջերնիս հաստատուն պահենք » . սակայն Եւրոպայի իմ, Եւրոպայի իմ ըսելով պիտի չի կարենանք մի միայն ըսի անուններով մեր փափագին հասնիլ, որ է յաւիտենական Երանութիւն, այլ մեր չար գործերը, և մեր անիրաւութիւնները մեղանոցորմ պիտի դատեն, վճռեն, և այնպէս գահավիժաբար պիտի գլորեն ան սոսկալի անդունդը, որ է յաւիտենական դատապարտութիւն :

Աստի և դուք, ո՞ վարդապետք Հռոմէական Եկեղեցւոյ, և աշակերտք Բորբականոյի, այն մարդկային նկատմունքները, անձնական փառամուլութիւնները մէկգի ձգած, ալ այսուհետև դադրեցուցէք այնպիսի հինցած, փտտած կեղծաստեղծութեան վէճերը . որոնք ասորուան օրս քոյր արեւելեան և արեւմտեան ուղափառ Եկեղեցիք հերքած են և կը հերքեն :

« Թէ Հայոց ասորուան օրս կերթումը և Հերեպիկոս Ե՞ն թիւ . — Թէ՛ հրաման կայ անոնց Եկեղեցիին երկալ . — Թէ՛ հրաման կայ անոնց կէս հաղորդակցութիւն ընելու յաստեղծայինս » ըսող և գրով հարցնող՝ Վենետկոյ Մխիթարեանք, շուտով գացէք Աստուծոյ Տէրութեան Սուրբապարտքը Հայոց Սուրբ Խաչ Եկեղեցին, և հոն Աստուծոց Արքեպիսկոպոսին, և Հռոմէացեալ Հայ քահանայից հետ

միասին շուրջառ առած՝ գերապատիւ Տ. Սրբազին սրբազան Հայ Արքեպիսկոպոսին մատուցած Սուրբ անմահ պատարագին սպասաւորութիւն ընող Հռոմէացեալ Հայ քահանայից ընկերակից եղէք, որով խղճերնիդ հանգարաի . . . :

“ Այլ-սրբոյն Պետրոսի Առաքելայեպի, Կի՛ն Այլեցոյն, աղբի-ր իրա-աբան-իւնան, կերրոն մո-լիւնան ” առնու անեալ գիրքը հրատարակող, և ՚ի ներքոյն համոզեալ Վէննայի Միտթարեանք, դուք ալ աճապարեցէք երթալու նոյն քաղքին Աստրիացոց Այկեղեցին, և հոն տեղ դասին աջ կողմը նստող յիշեալ Հայ Սրբազան Հօր աթոռին քով հանգարտ սրտով նստեցէք :

Եւ ՚ի պատիւ Սրբազանին՝ ան օրուան Հայ արարողութեամբ կատարուած Ս. պատարագին ներկայ գտնուեցէք, որով լսէք Հռոմէացեալ Հայ պատարագիչ քահանային ատենաբանութիւնը ՚ի վերայ գալստեան Սրբազան Հօր :

Տեսէք սուր աչքովնիդ յիշեալ քահանային զգեստաւորեալ Սրբազան Հօր առջին գալը, և անոր խոստովանութեան և մեղայնից ձայները, ու քովը կեցող սրբազանին աշակերտը Տ. Մեսրովբ վարդապետին Ուրմեայի ըսելով՝ արձակման ձայնը լսեցէք, լսեցէք . . . : Եւ դուք, ս՛ Հռոմէացեալ համազգի եղբարք, եկէք դուք ալ նոյն Այկեղեցին, որն որ ձեր ուսուցիչները և ձեր վարդապետները հոնտեղ ներկայ են, որպէս զի սրբազան Հօր օրհնութեանը մասնակից ըլլաք, որ ահա Հայ դպիրները շապիկնին հագուած՝ շարականներով, թաբօրով՝ Այկեղեցւոյն աջ կող-

մի խորանէն 'ի ձայն բարձր պահպանելով կ' օրհնեն
երեք Ազգաց միահամուռ քահանայքը և անոնց
ժողովուրդը . . . :

Եւ արդ ահաւասիկ ստուգիւ Միասնական Հա-
սարայ Հասարակը, և անոր սկզբունքները: Ուս-
տի Թող Պօլսոյ մէջ Գ. Հասունն և Հասուն-
նեանք՝ գրով հրատարակուածը արգիլեն, անի-
ծեն, նղովեն, իսկ բիչ մը հեռուն, և կարծես
Թէ մի և նոյն փորկեանի մէջ Աւստրիոյ երկիր-
ներուն վրայէն գործով կը փայլի և կը ցորանայ,
և այնպէս նոյն տեղը իրաւամբ կը կոչուի Ազ-
բիւր իրաւաբանութեան, կեզրոն միուէ :

Թող Տ. Ներսէս Միասնական Հաւատոյ ան-
հերքելի ստուգութիւնը, և անոր հետ միաւոր-
եալ Աստուածային սիրոյ գօրութիւնները՝ 'ի
խղճէ ստիպեալ գրելէն և հրատարակելէն ձեռ-
քը, հիմա յանկարծ ելնէ մարդահաճութեամբ
զանոնք բոլորովին ուրանայ, Ֆրանսերով յետս կու-
չէ, հերքելով մերժէ, ահա անգին երկու կամ
երեք ազգաց Միասնական Հաւատոյն և լրման
սիրոյն որսաման ձայները մինչև երկիրնք աթոռ
Աստուծոյ՝ կը բարձրանայ:

Թող այսուհետև անխալ Հռոմը, Բրոքակա-
տան և նարելուկ սափաճաբանները՝ որչափ որ կ' ու-
զեն՝ պօռան, կանչուըրան թէ՛ “Արտաքոյ Ե-
կեղեցւոյն Հոռոմայ չիբ փրկութիւն” . ահա աս
կեղծ դրութիւնը նոյն իսկ Աւստրիոյ, Վաղիոյ,
Սարաւենիոյ, Սպանիոյ, և ընդհանուր Իտալիոյ՝
Հռոմէական Տէրութիւնները (հանդերձ Եկե-
ղեցականօք և աշխարհականօք) բանիւ և ար-

գեամբ կը հերքեն և կը մերժեն :

Թող հիմա աղէկ մը խորհին և մտածեն ան
 “ Հայոց Եկեղեցին Տոլրեալ է , Հերբիկոն է , Հեր-
 յոսածող է ըսող և տպագրութեամբ հրատարա-
 կող , և ամպիոններու վրայէն քարոզող խաբեբանե-
 րը . և նոյն Եկեղեցիէն ներս մանեւը աններելի
 մեղքերէն ծանր յանցանք սեպելով՝ զայն գոր-
 ծող խոստովանորդիները Հոգևորապէս կապեն ,
 վերապահեալ (1) ընեն , և անոր Թողութիւնը Ե-
 պիսկոպոսական իշխանութեան սեփականեն . ա-
 հա անդին Աւստրիոյ Հռոմէական Արքեպիսկո-
 պոսը իւր քահանաներովը , Սարկաւագներովը ,
 Ժողովուրդովը՝ հանդերձ Հռոմէացեալ Հայ Ե-
 կեղեցականօք և Աշխարհականօք՝ խուռն բազ-
 մութեամբ Հայոց Սուրբ Եկեղեցիէն ներս ցըն-
 ծումով և ուրախութեամբ կը մտնեն , և հոն
 ըստ ծիսից և դաւանութեանց Հայոց՝ հանդի-
 սիւ կատարուած Աստուածային բոլոր սուրբ
 պաշտամունքներու՝ մինչև աւարտմանը ներկայ
 կ' ըլլան

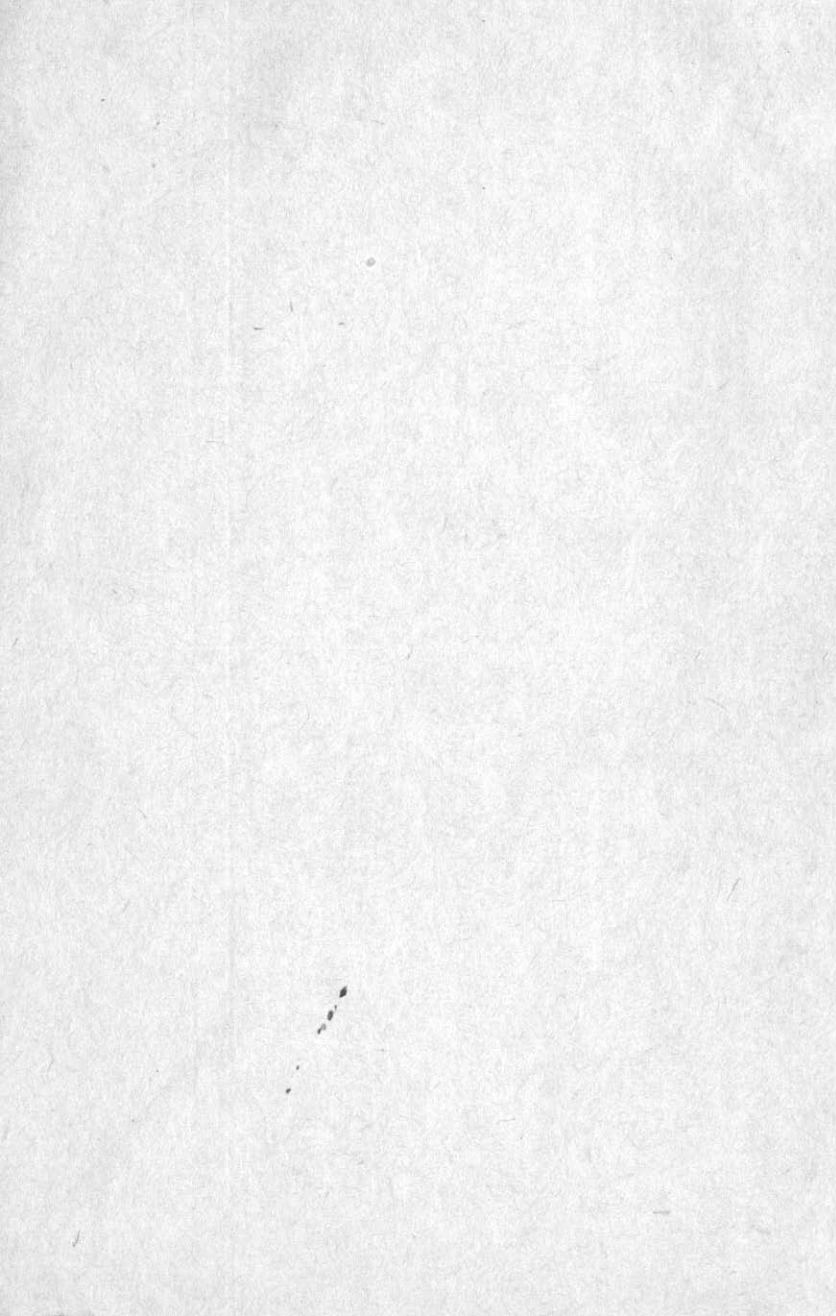
Եւ նոյն հանդէսները , նոյն բազմութեամբ և
 նոյն քաղաքը՝ փոխադարձաբար Հռոմէական
 սուրբ Եկեղեցւոյ մէջ կը կատարուին

Վերջապէս , ո՞վ մարդիկը աստուծոյ , ահա

(1) Ինչպէս որ կերևի այս վերապահեալ բառը լատինացիք հնարած են քանի մը ծանր մեղքերու համար (ինչպէս մէկն է Հայոց Եկեղեցիէն ներս մտնելը) (ո անլուր հայհոյանք) , որով յանցաւորը կը պարտաւորի անոր Թողութիւնը տեղոյս առաջնորդ Եպիսկոպոսէն ընդունելու , իւր վրայ սահմանուած Հոգևոր պատիժները կրելով : Ուրիշ անգամ այս բառին վրայօք դեռ ևս տպագրութիւններ պիտի տրուին :

զասոնք յայտնի լսելով, տեսնելով՝ ՚ի սէր Աստուծոյ և ճշմարտութեան՝ թողէք այսուհետև այնպիսի վատ բաժանմունքները, հոգեկորոյս երկպառակութիւնները, գայթակղելի վիճաբանութիւնները, քանի որ աս ներկայ ժամանակը և պարագաները ձեզմէ կը պահանջէ, ըստ այնմ՝ «Մինչդեռ ժամանակս ՚ի ձեռս է գործեսցիք զբարիս» . չէնէ ժամանակը եկաւ հասաւ որ քարերն ահգամ աղաղակեն :

Աղէ ուրեմն շնորհօքն Հոգւոյն սրբոյ զօրացէք, քաջալերուեցէք, ո՛վ բաժանեալ և ցրուեալ հօտ Քրիստոսի, և այն որանչելի սիրովն Աստուծոյ վառեալ՝ միացէք Հայք ընդ Հայս, Յոյնք ընդ Յոյնս, լատինք ընդ լատինացիս . և երեքեանքդ միահամուռ եղած՝ (առանց մէկ մարդկային նկատման) հաղարաւ որ տարիներէ ՚ի վեր ուղափառութիւնը տապալող, և զայն ՚ի հիմանց քանդելու ջանացող, բայց չնչին արմատացած տարածայնութիւնները մէջ տեղէն խլելով, անոր տեղ մէջերնիդ քրիստոնէավայել խաղաղութիւն, Աղբայրութիւն, Խոնարհութիւն, Հաւասարութիւն հաստատեցէք, որով ան ատեն Քրիստոսական Եկեղեցին ճշմարտապէս և ստուգապէս միացեալ՝ այն ճշմարիտ և Քաջ Հովուապետին խօսքը կատարուի, որ ըստ այնմ կրսէ . «Եւ ձայնի իմում լուիցեն և եղիցին մի հօտ և մի հովիւ» :

4258

4123